

تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین

فاطمه سفیدی^۱

رویا مافی^۲

فاطمه قدیمی^۳

مریم طاهرپور^۴

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، تعیین تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین در سال ۱۳۸۸ بود. **روش:** روش مورد استفاده در این پژوهش، پیمایشی بوده است که نمونه آماری پژوهش شامل ۱۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین؛ ۵۰ نفر با پوشش مناسب و ۵۰ نفر با پوشش نامناسب بودند. این افراد به صورت تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه عزت نفس آیزنک (۱۹۷۶) را تکمیل کردند. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان داد افرادی که از نمرات عزت نفس بالاتری برخوردارند، به حجاب بیشتر اهمیت می‌دهند. بین عزت نفس و رتبه تولد و رشته تحصیلی، رابطه معنادار یافت شد اما بین مقطع تحصیلی و وضعیت تأهل و ترم تحصیلی دانشجویان و عزت نفس، رابطه معناداری یافت نشد. **نتیجه‌گیری:** رعایت حجاب، زمینه‌ساز بهداشت روانی بوده، دارا بودن حجاب مناسب، نشان‌دهنده عزت نفس بالای دانشجویان است. لذا زمینه‌سازی انجام فعالیتهای فرهنگی می‌تواند ضمن ایجاد فضای دانشجویی با نشاط و با عزت نفس بالا، محیطی امن و عاری از هر گونه معضلات فرهنگی و اجتماعی از جمله بدحجابی باشد.

واژگان کلیدی: حجاب، عزت نفس، دانشجویان.

دریافت مقاله: ۹۰/۰۸/۲۵؛ تصویب نهایی: ۹۱/۰۷/۱۹.

۱. کارشناس ارشد روان‌سنجی (نویسنده مسئول) / آدرس: قزوین، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، دانشکده دندانپزشکی / شماره:

Email: fateme_sefidi@yahoo.com / ۰۲۸۱-۳۳۵۳۰۶۶

۲. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین

۳. دانشجوی کارشناسی هوشبری، دانشگاه علوم پزشکی قزوین

۴. کارشناس ارشد مامایی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین

الف) مقدمه

هدف اسلام، سعادت و نجات آدمی است. باورهای دینی، احکام اخلاقی و فقهی در راستای این غایت مهم نازل شده‌اند. این آموزه‌های هستی‌بخش و ضروری از خالق حکیمی تجلی می‌یابد که به نیازهای روحی و جسمی، مادی و معنوی، فردی و اجتماعی بشریت کاملاً آگاه است. احکام الهی مربوط به پوشش زنان نیز با این فلسفه و حکمت مدبرانه صادر شده است. حجاب و عفاف به عنوان دو ارزش در جامعه بشری و به ویژه جوامع اسلامی مطرح است (حسینی، ۱۳۸۰). این ارزش الهی دارای چنان اهمیتی است که توجه به آن، علاوه بر ایجاد امنیت اجتماعی، امنیت فردی و سلامت روحی و روانی افراد را نیز تضمین می‌کند؛ به طوری که افرادی دارای حجاب شایسته و ظاهر مناسب انسانی، از سلامت روانی بیشتری برخوردارند و پژوهشها بر این موضوع تأکید دارند. از این رو، به نظر می‌رسد انجام تحقیقات میدانی بیشتر برای تبیین مسئله حجاب با مؤلفه‌های سلامت و بهداشت روان، مانند عزت نفس ضروری است.

از سوی دیگر، نیاز جامعه انسانی به شناخت عزت نفس و رشد و ارتقای عزت نفس خود در این زمان، از هر زمان دیگری بیشتر شده است. تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی این دوره به شکلی است که برای برآورده شدن نیازها و کنار آمدن با دنیای پیچیده و رو به تحول کنونی، احتیاج به اتکای درونی محکم و عزت نفس قوی داریم. عزت نفس یک شاخص بسیار مهم در شخصیت افراد است که به مقدار ارزشی که به خود نسبت می‌دهیم و فکر می‌کنیم دیگران برای ما قائلند، گفته می‌شود. عزت نفس از جمله مفاهیمی است که در چند دهه اخیر مورد توجه بسیاری از روان‌شناسان و پژوهشگران قرار گرفته است، اما قدمت تاریخی این موضوع در مباحثی که علما و فلاسفه تعلیم و تربیت در گذشته داشته‌اند نیز به چشم می‌خورد. همواره شاهدیم کسانی که برای خویش ارزش بیشتری قائلند و از عزت نفس بالایی برخوردارند، دارای ظاهری متناسب با عرف و فرهنگ جامعه می‌باشند و به گونه‌ای رفتار می‌کنند که شأن والای انسانی خود را حفظ کنند. فرد با عزت نفس بالا، آمادگی بیشتری برای درگیر شدن با مسایل زندگی دارد؛ بلند همت است؛ به روابط حمایت‌کننده و ترغیب‌کننده تمایل بیشتری دارد؛ بیشتر مصمم است تا با دیگران با احترام برخورد کند و نسبت به خود درجه تصویب، تأکید، پذیرش و ارزشمندی بیشتری قائل است. لذا به تأیید دیگران کمتر نیازمند است و وضعیت ظاهری و جسمی خود را قبول دارد؛ کمتر به جلب

تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین ♦ ۲۱۹

توجه می‌پردازد و شخصیت وجودی خود را به عنوان یک انسان پذیرفته و ارزشهای معنوی خود را پاس می‌دارد. از این رو، به حجاب و عفاف توجه دارد. به نظر می‌رسد کسانی که در جامعه از ظاهر مناسبی برخوردار نیستند، برای جلب توجه دیگران و جبران عزت نفس کم و پذیرش پایین خویش از سوی خود و دیگران، اقدام به این عمل می‌کنند. لذا محققان در این پژوهش در پی آنند که تأثیر رعایت حجاب را بر عزت نفس دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین بررسی کنند. این پژوهش گامی است به سوی گفتمان علمی جهت واکاوی علل نقصان حجاب در خانمها تا بتوان از راه رفع این نواقص و برخورد علمی با آن، نسبت به حفظ حجاب و ارزشهای انسانی و اسلامی گام برداشت.

ب) ادبیات پژوهش

همواره دو واژه حجاب و عفاف، در کنار هم به کار برده می‌شوند. در نگاه اول به نظر می‌آید هر دو به یک معنا باشند، اما با جستجو در متون دینی و فرهنگنامه‌ها به نکته قابل توجهی می‌رسیم و آن تفاوت این دو واژه است.

«حجاب» از نظر لغوی، مصدر «حجب، یحجب» است و در کتب لغت به «پوشاندن، در پرده کردن و نگه داشتن» معنا شده است (حسینی، ۱۳۸۰). استاد مطهری ذیل عنوان واژه حجاب آورده‌اند: «کلمه حجاب هم به معنی پوشیدن است و هم به معنی پرده و حاجب. بیشتر استعمالش به معنی پرده است. این کلمه از آن جهت مفهوم پوشش می‌دهد که پرده، وسیله پوشش است و شاید بتوان گفت که به حسب اصل لغت، هر پوششی حجاب نیست. آن پوشش حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد. ... استعمال کلمه حجاب در مورد پوشش زن، یک اصطلاح نسبتاً جدید است. در قدیم و مخصوصاً در اصطلاح فقها، کلمه ستر به معنی پوشش به کار رفته است». از آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت که حجاب گر چه در لغت به معنی پرده و حایل به کار رفته است، اما امروزه به ویژه در اصطلاح، فقط به معنای پوشش مخصوص زنان به کار می‌رود. لذا در کلمات فقها و مفسران متأخر و نویسندگان معاصر، به جای کلمه «ستر» یا «پوشش»، از این واژه استفاده می‌شود و به معنای پرده به کار نمی‌رود. (مطهری، بی‌تا، ج ۱۹: ۴۳-۳۵)

«عفاف» نیز دارای معانی گوناگونی است که در مجموع، تعریف کاملی را به ما خواهد داد. راغب اصفهانی در المفردات می نویسد: «العفه حصول حاله للنفس تمتنع بها عن غلبه الشهوه»؛ عفت حالتی درونی و نفسانی است که توسط آن از غلبه شهوت جلوگیری می شود. (راغب اصفهانی، بی تا)

حیا و عفاف از ویژگی‌های درونی انسان است و حجاب به شکل و قالب و نوع و چگونگی پوشش بر می گردد. تفاوت باطن و ظاهر یا روح و جسد یا گوهر و صدف را می توان به عنوان تمثیل در این زمینه به کار برد. به گمان ما اینها دو حقیقت هستند و میزان وابستگی این دو، نیاز به تأمل دارد. (مطهری، ۱۳۷۵: ۵۷-۵۲)

«عزت نفس» عبارت است از میزان ارزشی که فرد برای خود قائل است و به چگونگی احساس فرد درباره ویژگی‌های مختلف خود مرتبط می شود که قابل تعریف و اثبات شدنی است و می توان آن را به عنوان بازخوردهای ارزشیابی کننده فرد نسبت به خود محسوب کرد (وگیلد و کارپاتین،^۱ ۱۹۹۱: ۲۶۱-۲۳۳؛ کوپر،^۲ ۱۹۶۷). عزت نفس، احساس ارزش، درجه تصویب، تأکید، پذیرش و ارزشمندی است که شخص نسبت به خویشتن دارد (موهر،^۳ ۲۰۰۳). عزت نفس، زائیده زندگی اجتماعی و ارزشهای آن است و به نوعی در تمامی فعالیتهای روزانه انسان جلوه گر بوده و از مهم ترین جنبه های شخصیت و تعیین کننده ویژگی های رفتاری انسان است (کوبوتا و ساساکی،^۴ ۲۰۰۲، ۳۵-۱۲۷). راجرز عزت نفس را عبارت از ارزیابی مداوم شخص نسبت به ارزشمندی خویش می داند. اغلب پژوهشگران معتقدند که عزت نفس بر سایر عوامل شخصیتی و فعالیتهای فرد اثر می گذارد. داشتن عزت نفس بالا یک نیاز اساسی انسان است و چیزی است که انسانها پیوسته برای رسیدن به آن تلاش می کنند. با این حال، بعضی انسانها هرگز به خودانگاره ای که بتوانند با آن احساس راحتی کنند، نمی رسند و همواره زندگی شان بر اثر شکهایی که نسبت به خود دارند، دستخوش ناراحتی و عذاب می شود (راجرز، ۱۳۷۹). مطالعات حاکی از آن است که آگاهی یا برداشت فرد از خود، بیشتر ناشی از تجربه های اجتماعی اوست. خود را آن گونه می بیند که فکر می کند دیگران او را می بینند (گیجی شیپان، ۱۳۸۷). مازلو

1. Wigfield & Karpathin

2. Copper

3. Mohr

4. Kubota & Sasaki

تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین ♦ ۲۲۱

معتقد است وقتی احساس احترام درونی می‌کنیم یا به خود احترام می‌گذاریم، احساس ایمنی درونی و اعتماد به خویش می‌یابیم و خود را ارزشمند و شایسته احساس می‌کنیم و زمانی که فاقد احترام خود باشیم، در مقابله با زندگی، احساس حقارت و دلسوزی و ناتوانی خواهیم کرد. برای دستیابی به احساس احترام به خود، باید خویشتن را خوب بشناسیم، سازگاری داشته باشیم و بتوانیم فضایل و نقاط ضعفمان را به روشنی و دقت تشخیص دهیم. اگر این نیازها را ارضا کنیم، آنگاه به سوی عالی‌ترین نیاز؛ یعنی نیاز به تحقق خود رو می‌آوریم و می‌توانیم استعدادهای خویش را شکوفا سازیم (مازلو،^۱ ۲۰۰۰). عزت نفس را می‌توان مجموعه‌ای از افکار، احساسات، عواطف یا تجربه‌ها را تصور کرد که در زندگی اجتماعی شکل می‌گیرند. مجموعه هزاران برداشت، ارزیابی و تجربه‌ای که فرد از خود دارد باعث می‌شود که نسبت به خود احساس خوشایند، ارزشمند بودن یا بر عکس آن را داشته باشد. (ستوده، ۱۳۸۰)

انسان نیاز دارد به خود احترام بگذارد و از آنجا که برای نیل به ارزشها ناگزیر از عمل است، به همین منظور حاصل و ثمره عمل خود را ارج می‌نهد و برای آنکه خواستار ارزشهاست، باید خود را شایسته آن سازد. (براندن، ۱۳۷۳)

روانشناسان یکی از مهم‌ترین نیازهای انسان را «ابراز خود» دانسته‌اند. آنان فشارهای روانی و اجتماعی و برآورده نشده خواسته‌های فردی را موجب ایجاد عقده‌های روانی، به خصوص عقده حقارت در ضمیر ناخودآگاه فرد معرفی کرده‌اند. لذا این امیال ارضا نشده در انتخاب پوشاک، طرز برخورد و سخنان فرد نمود پیدا می‌کند. در روایتی، بزرگ‌ترین بلا را فقر روحی دانسته‌اند. در واقع؛ همین امر است که باعث می‌شود فرد احساس حقارت کند و محتاج بیرون از خود شود. روانشناسان می‌گویند: «زنان و مردانی که در تعویض لباس و انتخاب رنگهای متنوع مبالغه و وسواس دارند، جز جبران یک نقیصه ذاتی کار دیگری نمی‌کنند. افراط در لباس پوشیدن هم نظیر افراط در حرف زدن، نوعی مبالغه و زیاده‌روی است» (پاک‌نژاد، ج ۲۰: ۲۳۱-۲۳۰). زیاده‌روی هم شکل منحرف و «پی‌گم‌کرده‌ای» از حس حقارت است. با توجه به مطالب مذکور، چنین به نظر می‌رسد که این افراد از اعتماد به نفس، خود باوری و عزت نفس پایینی برخوردارند.

ج) روش تحقیق**۱. جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری**

جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه دانشجویان دختر دانشگاه علوم پزشکی قزوین که در سال ۱۳۸۸ و در دانشکده‌های پزشکی، دندانپزشکی، پرستاری مامایی، بهداشت و پیراپزشکی مشغول به تحصیل بودند می‌باشد که ۱۰۰ نفر از دانشجویان مذکور (۵۰ نفر از دانشجویان با پوشش مناسب و ۵۰ نفر دیگر با پوشش نامناسب) به صورت تصادفی ساده جهت نمونه پژوهش انتخاب شدند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که ۹۴ درصد افراد مورد پژوهش، مجرد و تنها ۶ درصد آنان متأهل بودند. دامنه سنی آزمودنی‌ها بین ۱۸ تا ۲۷ سال و میانگین سنی آنان $1/91 \pm 20/79$ بود. ۱۸ درصد افراد مورد پژوهش فرزند اول، ۲۷ درصد آنان فرزند دوم و ۵۵ درصد فرزند سوم یا بالاتر بودند.

۲. ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار پژوهش، پرسشنامه عزت نفس آیزنک (۱۹۷۶) بود. پرسشنامه شامل ۳۰ سؤال از پرسشهای سنخ استواری سازگاری ویژگی‌هایی چون: عزت نفس، خوشی، آرامش و مانند آن را در بر می‌گیرد و ناستواری هیجانی نیز از ویژگی‌هایی چون: احساس خواری، افسردگی، نگرانی و مانند آن تشکیل شده است. عزت نفس در برابر احساس خواری قرار دارد. آزمودنی در مقابل هر سؤال، با جواب «بلی» یا «خیر» پاسخ می‌دهد. در صورتی که واقعاً برایش امکان نداشته باشد، گزینه میانه را بر می‌گزیند و علامت سؤال (؟) را انتخاب می‌کند. به پاسخهایی که سنجش عزت نفس را در مقابل احساس حقارت دارند، یک امتیاز تعلق می‌گیرد؛ در حالی که به پاسخهای مقابل آن هیچ نمره‌ای تعلق نمی‌گیرد. به گزینه‌هایی که علامت سؤال دارند نیز نیم امتیاز تعلق می‌گیرد. بالاترین نمره آزمودنی در این پرسشنامه، ۳۰ است. (وگفیلد و کارپاتین، ۱۹۹۱)

هرمزی‌نژاد (۱۳۸۰) پایایی این پرسشنامه را با استفاده از روش آلفای کرونباخ، $0/88$ و علوی (۱۳۸۰) با روش بازآزمایی، $0/95$ برآورد کرده‌اند. در پژوهش بهرامی و همکاران (۱۳۸۹) با استفاده از آلفای کرونباخ، پایایی آزمون $0/83$ به دست آمده است. همچنین پایایی پرسشنامه در این مطالعه $0/87$ محاسبه شده است. هرمزی‌نژاد با استفاده از روش روایی سازه، ضریب $0/74$ را برای دانشجویان دختر گزارش کرده است.

تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین ♦ ۲۲۳

۳. روشهای تحلیل

داده‌ها از طریق نرم‌افزار اس.پی.اس.اس-۱۶ پردازش شدند. روشهای آماری این پژوهش شامل محاسبه توزیع فراوانی، میانگین و انحراف معیار متغیرها بود. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تی برای دو نمونه مستقل بهره گرفته شد. برای بررسی روابط بین متغیرها، آزمون ضریب همبستگی پیرسون به کار رفت.

د) یافته‌ها

میانگین نمره عزت نفس آزمودنی‌ها $20/86 \pm 4/69$ بود. افرادی که از نمرات عزت نفس بالاتری برخوردار بودند، به مسئله حجاب و پوشش بیشتر اهمیت می‌دادند؛ به طوری که نمره عزت نفس افراد با حجاب $23/88 \pm 2/89$ بود. به منظور آزمون معناداری تفاوت بین میانگینهای نمرات عزت نفس و رعایت یا عدم رعایت حجاب، از آزمون تی برای گروههای مستقل استفاده شد. نتایج نشان داد که بین عزت نفس و حجاب، تفاوت معناداری در سطح ($p < 0/01$) وجود دارد. (جدول ۱)

جدول ۱: مقایسه میانگین‌های دو گروه حجاب مناسب و حجاب نامناسب با متغیر عزت نفس

نام متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون لون		T مشاهده شده	سطح معناداری
				آماره f	سطح معناداری		
عزت نفس:							
حجاب مناسب	۵۰	۲۳/۸۸	۲/۸۹	۴/۴۷	۰/۳۷	۸/۴۰	۰/۰۰۱
حجاب نامناسب	۵۰	۱۷/۸۴	۴/۱۷				

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد بین نمرات کلی عزت نفس در گروههای با حجاب مناسب و نامناسب از نظر آماری تفاوت معنادار وجود دارد.

$$[T(98) = 8/40, P < 0/001]$$

نتیجه آزمون لون به منظور بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها برای آزمون وجود یا عدم وجود تفاوت معنادار بین میانگین نمرات عزت نفس $0/37$ به دست آمد که نشان می‌دهد فرضیه همگنی واریانس‌ها صادق است.

به منظور بررسی رابطه عزت نفس با متغیرهای دموگرافیک، از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد. نتایج نشان داد رابطه بین عزت نفس و مشخصات دموگرافیک سن، مقطع تحصیلی، رتبه تولد، رشته تحصیلی و ترم تحصیلی معنادار نبود.

جدول ۲: نتایج تحلیل واریانس عزت نفس و مشخصات دموگرافیک دانشجویان دانشگاه ع.پ. قزوین

معناداری	آماره f	مجموع مجذورات	تعداد	عزت نفس	
				بالا	پایین
۰/۲۴	۱/۳۶۹	۸۷۱۸	۹۱	بالا	رشته تحصیلی
			۹	پایین	
۰/۴۸	۴/۹۶	۰/۲۶	۹۱	بالا	مقطع تحصیلی
			۹	پایین	
۰/۳۹۹	۰/۷۱۶	۱/۶۲	۹۱	بالا	رتبه تولد
			۹	پایین	
۰/۱۶	۱/۹۹	۸/۹۱	۹۱	بالا	ترم تحصیلی
			۹	پایین	
۰/۵۵	۰/۳۵۳	۰/۳۶	۹۱	بالا	سن
			۹	پایین	

بین حجاب، وضعیت تأهل و رتبه تولد، رابطه معناداری یافت نشد، ولی رابطه بین حجاب با رشته و مقطع تحصیلی معنادار بود؛ به طوری که بیشترین نسبت افراد با حجاب مناسب (۳۲ درصد) در بین دانشجویان کارشناسی بود ($p < 0/01$). (جدول ۳)

جدول ۳: توزیع فراوانی وضعیت حجاب دانشجویان مورد پژوهش بر حسب مقطع تحصیلی

کارדانی	کارشناسی	دکتر	مقطع تحصیلی	
			تعداد (درصد)	حجاب مناسب
۱۱ (/۱۱)	۳۲ (/۳۲)	۷ (/۷)	تعداد (درصد)	مناسب
۱۷ (/۱۷)	۱۵ (/۱۵)	۱۸ (/۱۸)	تعداد	نامناسب
۲۸ (/۲۸)	۴۷ (/۴۷)	۲۵ (/۲۵)	تعداد	کل

رابطه حجاب و ترم تحصیلی نیز معنادار بود؛ به طوری که با بالاتر رفتن ترم دانشجویان، نسبت افراد با حجاب مناسب نسبت به افراد با حجاب نامناسب کم می شد.

تأثیر رعایت حجاب بر عزت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین ♦ ۲۲۵

هـ) نتیجه گیری

زن مظهر جمال خداوند است و مرد مظهر جلال؛ ولی زنان اگر لباس تقوا در بر کنند و در مسیری که خداوند برای آنان رقم زده گام بردارند، به نیروهای نهفته و درونی خود دست می‌یابند و مظهر جلال خداوند نیز می‌شوند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین رعایت حجاب و عزت نفس، رابطه معناداری وجود دارد که با پژوهشهای آزادی و قلی‌زاده (۱۳۸۹)، احمدی و همکاران (۱۳۸۹)، رضایی و همکاران (۱۳۸۹) هماهنگی دارد.

در این پژوهش همچنین بین رعایت حجاب، سن، رشته تحصیلی و ترم تحصیلی، رابطه معناداری یافت شد. به نظر می‌رسد برخی عوامل با بالاتر رفتن ترم تحصیلی دانشجویان و افزایش سن در دانشگاهها در کاهش نسبی رعایت حجاب دانشجویان مؤثرند که از این میان می‌توان به دوری دانشجویان از محیط خانواده و نظارت کمتر والدین، مختلط بودن دانشجویان دختر و پسر، وجود افراد با فرهنگهای مختلف در دانشگاه و توجه کمتر مسئولان دانشگاهها به دانشجویان در مقایسه با دبیرستانها اشاره کرد.

همچنین نتایج نشان داد که حجاب، پیش‌بینی‌کننده عزت نفس دانشجویان است. فشارهای روانی و اجتماعی و برآورده نشدن خواسته‌های فردی موجب ایجاد عقده‌های روانی، به خصوص عقده حقارت در ضمیر ناخودآگاه فرد می‌شود. لذا این امیال ارضا نشده در انتخاب پوشاک، طرز برخورد و سخنان فرد نمود پیدا می‌کند. پژوهشهای مختلف نشان داده است که یکی از جنبه‌های مهم حجاب، تأثیر آن بر بهداشت روانی افراد جامعه و به خصوص بالا بردن عزت نفس آنان است. نتایج پژوهشی که در دانشگاه الزهرا صورت گرفت، نشان داد که بین اعتقاد به حجاب و سلامت روان، رابطه معناداری وجود دارد و افراد باحجاب از سلامت روان بیشتری برخوردارند (چابکی‌نژاد، ۱۳۸۹). در پژوهش دیگری به این نتیجه رسیدند که بین پنداشت از خود که از جنبه‌های مهم سلامت روانی است و میزان رعایت حجاب توسط دانشجویان، ارتباط معناداری وجود دارد (اصغرنژاد و همکاران، ۱۳۸۹). همچنین نتایج پژوهش وزیری و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که بین تصور از خود و میزان رعایت حجاب توسط دانشجویان مورد مطالعه، ارتباط معناداری وجود دارد.

از مباحث بیان شده، به خوبی رابطه حجاب و عزت نفس آشکار می‌شود و نمایان می‌شود زنانی که از سلامت روانی برخوردارند و در خود کمبود احساس نمی‌کنند، تمایلی به

جلب توجه دیگران ندارند؛ ولی زنانی که دارای عقدهٔ حقارت هستند، با نمایش زیبایی‌ها و زینت و نوع پوشش و بدحجابی و بی‌حجابی می‌کوشند تا احساس کمبود خود را به نحوی مرتفع سازند. اسلام جهت حفظ حرمت انسان، طرفدار حجاب بیشتر و حداکثری بانوان، به ویژه زنان و دختران جوان در بیرون از منزل و در مواجهه با نامحرم است. از دیرباز، بعضی از مصادیق حجاب برتر، مانند لباسهای بلند، مقنعه و چادر مشکی، ضامن امنیت بوده و دارای اصل و ریشهٔ ی قرآنی می‌باشند. از این مقاله به خوبی این نکته به دست می‌آید که مسئلهٔ حجاب، یکی از مهم‌ترین چارچوبهای احکام الهی جهت تضمین سعادت فردی و اجتماعی بشریت است.

محدودیتها: در پژوهش حاضر، انتخاب افراد به عنوان با حجاب مناسب و نامناسب، بر اساس دستورالعمل ابلاغی دانشگاه به دانشجویان بوده که در اماکن عمومی دانشگاه نصب شده بود. این موضوع می‌تواند از محدودیت‌های تحقیق باشد.

پیشنهادها: پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از سایر روشها، از جمله خود ابرازی در انتخاب نمونه استفاده شود. همچنین از سایر ابزارهای بررسی عزت نفس نیز می‌توان استفاده کرد. برگزاری کارگاههای شناخت و انتخاب حجاب ضمن تأکید بر ارزش انسان در بین دانشجویان، می‌تواند به انتخاب حجاب با رعایت شأن والای انسانی افراد مؤثر باشد و پژوهشهای مداخله‌ای نیز در این خصوص می‌تواند مؤید این مطالب باشد.

با توجه به واقعیت‌های موجود از حجاب در جامعه، باید تمام ابزارهای فرهنگ‌ساز، از قبیل کتاب، مطبوعات و صدا و سیما، به سوی ارزشهای اسلامی که یکی از بارزترین آنها رعایت پوشش و حجاب برتر و مطلوب و امنیت اجتماعی فراگیر است، هدایت شده و همهٔ افراد را به بهترین وجهی رهنمون شوند.

تأثیر رعایت حجاب بر عزّت نفس در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قزوین ♦ ۲۲۷

منابع

- آزادی، ش. و ل. قلی‌زاده (۱۳۸۹)؛ «بررسی نقش حجاب بر عزّت نفس دانشجویان دختر دوره کارشناسی دانشگاه پیام نور مرکز گچساران در سال تحصیلی ۱۳۸۵-۱۳۸۴»، دومین همایش کشوری عفاف و حجاب، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت، یاسوج.
- احمدی، ت؛ م. شفیع‌امیری و ف. گرزین (۱۳۸۹)؛ «بررسی نقش حجاب بر عزّت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر دوره کارشناسی دانشگاه الزهراء»، دومین همایش کشوری عفاف و حجاب، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت ۸۹، یاسوج.
- اصغری‌پور، ز؛ ر. باقری‌نسب، ز. رضایی، ا. میاحی، ح. ساسانی و ق. زاده‌باقری (۱۳۸۹)؛ «بررسی رابطه پنداشت از خود با رعایت حجاب در بین دانشجویان دختر دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج»، دومین همایش کشوری عفاف و حجاب، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت، یاسوج.
- براندن، ناتانیل (۱۳۷۳)؛ روان‌شناسی حرمت نفس، ترجمه جمال هاشمی، تهران، شرکت سهامی انتشار، چ دوم.
- بهرامی فرحناز، سودانی منصور، مهناز مهربانی‌زاده هنرمند (۱۳۸۹)؛ «بررسی اثربخشی گشتالت درمانی بر عزّت نفس، افسردگی و تنهایی زنان مطلقه افسرده»، مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، سال هشتم، ش ۱: ۱۴۵-۱۲۹.
- پاک‌نژاد سیدرضا، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، ج ۲۰ (حجاب)، [بی‌جا]، [بی‌نا].
- چابکی‌نژاد، ز. (۱۳۸۹)؛ «بررسی رابطه سلامت روان و حجاب در بین دانشجویان دانشگاه الزهراء»، دومین همایش کشوری عفاف و حجاب، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت، یاسوج.
- حسینی سید حسین (۱۳۸۰)؛ نگاهی گذرا به شبهات حقوقی پیرامون مسائل زنان، تهران، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- راجرز، کارل (۱۳۷۹)؛ درآمدی بر انسان شدن، ترجمه قاسم قاضی، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی.
- راغب اصفهانی (بی‌تا)؛ معجم المفردات الراغب، تهران، نشر الکتاب، چ دوم.
- رضایی ز؛ م. برافراشته، س.ع. رضایی، ف. زیرک‌فرد، س. باج، ر. گرجی‌پور و م. اکبرتبار طوری (۱۳۸۹)؛ «مقایسه منبع کنترل و عزّت نفس و میزان رعایت حجاب در دانشجویان

- دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی یاسوج»، دومین همایش کشوری حجاب و عفاف، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت، یاسوج.
- ستوده هدایت (۱۳۸۰)؛ روان‌شناسی اجتماعی، تهران، آوای نور، چ ششم.
 - علوی سید حمیدرضا (۱۳۸۰)؛ «بررسی رابطه عزت نفس و رضایت شغلی در کارشناسان سازمانها و ادارات دولتی»، مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه مشهد، ش ۳ (۱): ۷۵-۵۷.
 - گنجی‌شهبان، ایلین (۱۳۸۷)؛ عزت نفس، ترجمه مهدی گنجی، تهران، ویرایش.
 - مطهری مرتضی (بی‌تا)؛ مجموعه آثار، تهران، صدرا.
 - مطهری، مرتضی (۱۳۷۵)؛ مسئله حجاب، تهران، صدرا، چ چهل و سوم.
 - وزیری، ا؛ ز. رضایی، ر. گرجی‌پور و س. اسماعیلی (۱۳۸۹)؛ «بررسی رابطه تصور از خود با رعایت حجاب در بین دانشجویان دختر پرستاری دانشگاه علوم پزشکی یاسوج»، دومین همایش کشوری حجاب و عفاف، ۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت، یاسوج.
 - هرمزی‌نژاد معصومه (۱۳۸۰)؛ رابطه ساده و چندگانه متغیرهای عزت نفس، اضطراب اجتماعی و کمال‌گرایی با ابراز وجود دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
 - Copper, Smith (1967). **The Antecedent of Self Esteem**. Sanfransisco Freemand Company.
 - Kubota, Y. & S. Sasaki (2002). **Aerobic Exercise and Self-Esteem**". *Children J. Behav. Med*, 24 (12): 127-35.
 - Maslow, A.H. (2000). **Self-Actualization and Beyond in G.F.T. Challenges of Humanistic Psychology**, New York. MC Grow press.
 - Mohr, W.K. (2003). **Johnson's Psychiatric- Mental Health Nursing**. 5th ed. USA: Lippincott.
 - Wigfield, A. & Karpathin (1991). **"Who am I & What Can I do? Children's Self-Concepts & Motivation"**. *Achievement Situations Educational Psychologist*, 26, 3-4: 233-261.

